

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 8 juli 2022

Mål nr

T 6931-21

PARTER

Klagande

1. Göran Raukola, 19440116-8952

Skogsvägen 9

952 70 Risögrund

2. Leena Raukola, 19500625-2364

Samma adress

Ombud för 1 och 2: Advokat Henrik Månsson

Amber Advokater Karlskrona KB

Ronnebygatan 49

371 34 Karlskrona

Motpart

Sofia Öhrn, 19861121-5560

Bengtsarvsvägen 7

792 90 Sollerön

Ombud: Advokat Åke Söderman
Advokaterna Söderman och Bergsten HB
Box 83
795 22 Rättvik

SAKEN

Bättre rätt till försäkringsersättning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2021-10-14 i mål T 14318-20

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Göran Raukola och Leena Raukola ska solidariskt ersätta Sofia Öhrn för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 18 025 kr, varav 14 420 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Göran Raukola och Leena Raukola har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa att de i förhållande till försäkringsbolaget Folksams försäkring GF 17001 (Helena Raukola, 860803-8942) har bättre rätt än Sofia Öhrn till den hos Länsstyrelsen i Stockholms län nedsatta försäkringsersättningen på 320 000 kr jämte eventuell upplupen ränta.

Sofia Öhrn har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Frågan i målet

1. Frågan i målet är om två kvinnor ska anses ha varit sambor i den mening som avses i sambolagen (2003:376).

Bakgrund

2. Helena Raukula och Sofia Öhrn, som då var i tjugoårsåldern, träffades 2008 och folkbokförde sig på samma adress några år senare. Sedan 2015 var de folkbokförda på en gård på Sollerön i Dalarna, där de båda bodde och tillsammans bl.a. sysslade med djurhållning. De hade gemensamt hushåll och gemensam ekonomi och i stort sett samma intressen och umgänge. En del i familjen och vänkretsen uppfattade de två kvinnorna som kamrater eller goda vänner, andra såg dem som ett par. I det gåvobrev avseende gården som Helena Raukula skrev till Sofia Öhrn antecknades att de var sambor. Också i sitt testamente, där all kvarlåtenskap skulle tillfalla Sofia Öhrn, förklarade Helena Raukula att Sofia Öhrn var hennes sambo. I januari 2018 avled Helena Raukula.

3. Helena Raukula hade en gruppförsäkring hos Folksam som vid hennes död föll ut med 320 000 kr. Förmånstagare är enligt försäkringsvillkoren i första hand make, partner eller sambo och i andra hand arvsberättigade släktingar. Med sambor avses enligt villkoren två ogifta personer som har gemensamt hushåll och som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande enligt sambolagen.

4. Det blev tvist mellan Helena Raukulas föräldrar – Göran Raukula och Leena Raukula – och Sofia Öhrn om vem som i egenskap av förmånstagare

har rätt till försäkringsersättningen. Folksam satte därför ned beloppet hos länsstyrelsen.

Parternas inställning

5. Göran Raukula och Leena Raukula, som väckt fastställsetalan om bättre rätt till försäkringsersättningen, har vitsordat att Helena Raukula och Sofia Öhrn vid dödsfallet stadigvarande bodde tillsammans och hade gemensamt hushåll men har gjort gällande att det inte rörde sig om något parförhållande i sambolagens mening. De har särskilt framhållit att Helena Raukula och Sofia Öhrn inte hade något sexuellt samliv utan bodde ihop som kamrater.

6. Sofia Öhrn har anfört att det är riktigt att det inte förekom något sexuellt samliv men har förklarat att hon och Helena Raukula hade en känslomässigt djup relation och såg sig som ett par och som sambor.

7. Parterna är överens om att beteckningen sambor i försäkringsavtalet har samma innebörd som definitionen av sambor i sambolagen (jfr också 14 kap. 6 § försäkringsavtalslagen och prop. 2003/04:150 s. 548). Målet gäller därmed frågan om Helena Raukula och Sofia Öhrn levde i ett parförhållande i den mening som avses i den lagen.

Domstolarnas bedömning

8. Såväl tingsrätten som hovrätten har kommit fram till att Helena Raukula och Sofia Öhrn ska anses ha varit sambor och att Sofia Öhrn har bättre rätt till försäkringsersättningen än Göran Raukula och Leena Raukula.

Sambolagen

9. Sambolagen tar sin utgångspunkt i det förhållandet att det genom ett samliv med gemensamt hushåll och uppbyggandet av ett gemensamt hem sker en faktisk sammanflätning av de sammanboendes ekonomi. Det har ansetts att

det behövs en praktiskt inriktad lagstiftning som ger vägledning för upplösningen av det gemensamma hemmet men också ett visst skydd för den som bäst behöver bostaden.

10. Lagen innehåller därför regler som, när samboförhållandet upplöses, ger samborna en giftorättsliknande rätt till delning av sådan egendom i det gemensamma hemmet som har skaffats för gemensam användning. Vidare har en sambo rätt att under vissa förutsättningar ta över en gemensam bostad som den andra sambon innehar.

Definitionen av sambor

11. Sambolagen innehåller i 1 § en definition av sambor. Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.

12. Denna definition av sambor ersatte det krav på äktenskapsliknande förhållande som hade funnits i 1973 års och 1987 års lagar på området. Den huvudsakliga anledningen till ändringen var att en sambolag, som ska omfatta även sambor av samma kön, inte kunde tala om "äktenskapsliknande" när den infördes 2003 eftersom äktenskap då kunde ingås endast mellan en man och en kvinna. Dessutom ville lagstiftaren försöka förtydliga vad som avsågs genom att i lagtexten ta in sådant som tidigare hade förklarats bara i förarbetena. Samtidigt underströks att den nya definitionen inte var avsedd att innebära någon saklig ändring av sambobegreppet (se prop. 2002/03:80 s. 27).

13. På ett övergripande plan kan tanken därför fortfarande sägas vara att det ska röra sig om ett förhållande som sammantaget är äktenskapsliknande, då med beaktande av att också par av samma kön numera kan gifta sig. De förutsättningar för ett samboförhållande som anges i 1 § kan därmed inte strikt ses som helt fristående rekvisit. Liksom tidigare får det göras en samlad och fri prövning med hänsyn till alla förekommande omständigheter (jfr t.ex. prop.

1973:32 s. 167 och ”Samborna i Forserum” NJA 1994 s. 256). En omständighet som inte klart tyder på ett samboförhållande kan på så sätt vägas upp av att en annan relevant omständighet starkt talar för att det föreligger ett sådant förhållande.

14. Av väsentlig betydelse är att sambolagens definition av sambor inte bara gäller för den lagen. Enligt 1 § andra stycket ska definitionen som utgångspunkt tillämpas också när begreppet sambor används i andra författningar. Tillämpningsområdet för definitionen är alltså vidsträckt och den får genomslag på flera områden som inte endast gäller sambornas inbördes förhållande, t.ex. i fråga om utsökningslagstiftningen, skatterätten och olika socialrättsliga bidragsformer.

15. I vilken utsträckning som hänsyn ska tas till de sammanboendes egen inställning till om de är sambor i lagens mening måste därmed bli beroende av det sammanhang där frågan kommer upp. Sambolagen utgår från att det är de objektiva, faktiska omständigheterna som ska vara avgörande för om ett samboförhållande föreligger (se t.ex. prop. 2002/03:80 s. 27). Men ifall saken i allt väsentligt bara rör parterna själva, framstår det som rimligt att en gemensamt uttryckt vilja från deras sida om att de är sambor i praktiken tillmäts stor vikt (jfr t.ex. ”Samborna och gruppboendet” NJA 1994 s. 61). Också annars kan parternas egen inställning få betydelse, närmast som en omständighet som ger stöd för bedömningen att sammanlevnaden har tillräcklig stadga eller att det är fråga om ett parförhållande.

Närmare om parförhållande

16. Genom begreppet parförhållande i lagtexten ville lagstiftaren – när uttrycket äktenskapsliknande förhållande inte kunde användas – på ett annat sätt från sambodefinitionen skilja ut de situationer där t.ex. släktingar, vänner eller arbetskamrater delar bostad och hushållsgemenskap. I anledning av detta

sägs i förarbetena att med parförhållande avses att personerna ska bo tillsammans i ett förhållande där det normalt ingår sexuellt samliv (se prop. 2002/03:80 s. 28 och 44).

17. Detta förarbetsuttalande om sexuellt samliv kan inte förstås så att det skulle ta sikte på hur det ska vara i det enskilda samboförhållandet. Tanken är snarare att uttrycka att personerna ska stå i en sådan känslomässig relation till varandra att sexuellt umgänge brukar ingå i liknande förbindelser (jfr lagutskottets betänkande LU 1986/87:28 s. 8). Också ett förhållande utan sexuellt samliv kan alltså utgöra ett parförhållande i lagens mening, och detta gäller oavsett anledningen till att något sexuellt samliv inte förekommer.

18. Det som är avgörande är i stället att relationen ska kännetecknas av en sådan nära gemenskap i personligt hänseende som normalt förekommer mellan gifta (jfr ”Samborna på Götabergsgatan” NJA 1989 s. 682). Det ligger i sakens natur att det inte går att generellt beskriva vad känslomässiga band av det slaget närmare innefattar. Av betydelse vid bedömningen är om det finns en speciell samhörighet och tillit mellan personerna och en vilja att tillsammans dela livet som liknar det som brukar finnas mellan dem som väljer att gifta sig med varandra.

Bedömningen i detta fall

19. I målet är det ostridigt att Helena Raukula och Sofia Öhrn vid dödsfallet bodde stadigvarande tillsammans och hade gemensamt hushåll. Det har framgått att de då hade bott ihop och haft gemensam ekonomi under avsevärd tid. Inte minst den omständigheten att de själva såg sig som sambor talar i hög grad för att detta gemensamma boende var avsett att bestå.

20. Av utredningen framgår att Helena Raukula och Sofia Öhrn förlitade sig på och stöttade varandra i svåra stunder och uppfattade den andra som sin

närmaste anhörig. Sofia Öhrn har i förhör beskrivit hur nära deras känslomässiga relation var, att de älskade varandra, betraktade sig som sambor och planerade att bo och vara tillsammans för framtiden. Sofia Öhrns uppgifter om en djup och intim känslagemenskap får starkt stöd av anteckningar som Helena Raukula gjorde och textmeddelanden som hon och Sofia Öhrn skickade till varandra.

21. Vid en sammantagen bedömning ger utredningen tillräckligt stöd för att Helena Raukula och Sofia Öhrn inte bara var kamrater utan levde i en sådan nära personlig gemenskap som ska anses som ett parförhållande i sambolagens mening.

22. Slutsatsen är alltså att Helena Raukula och Sofia Öhrn var sambor när Helena Raukula avled. Göran Raukula och Leena Raukula har därför inte bättre rätt till försäkringsersättningen. Hovrättens domslut ska således fastställas.

23. Vid denna utgång ska Göran Raukula och Leena Raukula solidariskt ersätta Sofia Öhrns rättegångskostnad. Begärt belopp är skäligt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Dag Mattsson (referent), Eric M. Runesson, Stefan Reimer och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotte Hellner Kirstein